

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ США, ЄС ТА РОСІЇ

Анотація. У статті охарактеризовано теоретичні підходи до дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на міжнародні відносини та проаналізовано використання соціальних медіа у сучасній зовнішньополітичній практиці США, Європейського Союзу та Росії.

Ключові слова: зовнішньополітична діяльність, соціальні медіа, США, ЄС, Росія.

Аннотация. В статье охарактеризованы теоретические подходы к исследованию влияния информационно-коммуникационных технологий на международные отношения и проанализировано использование социальных медиа в современной внешнеполитической практике США, Европейского Союза и России.

Ключевые слова: внешнеполитическая деятельность, социальные медиа, США, ЕС, Россия.

Annotation. In the article are described the theoretical approaches to the study of the influence of information and communication technologies on international relations and analyzed the use of social media in modern diplomatic activity of the United States, the European Union and Russia.

Keywords: foreign policy, social media, the USA, the EU, Russia.

Трансформація сучасного міжнародного середовища вимагає від політичної еліти країни постійної уваги до сучасних інформаційних технологій задля узгодження та розробки цілісної стратегічної зовнішньополітичної концепції держави, оскільки розвиток глобалізаційних процесів призвів до зміни впливу держави на управління світовими політичними процесами, розмивання традиційних понять державного суверенітету, національної ідентичності та непорушності державних кордонів. Інформаційно-комунікаційні технології надають рівні можливості як для здійснення негативного впливу на зовнішньополітичні процеси через поширення кіберзлочинності, інформаційного тероризму та інших інформаційних зловживань, так і для позитивного впливу – через удосконалення методів здійснення зовнішньої політики, її демократизації, надання рівних можливостей індивіду та іншим сучасним акторам міжнародних відносин щодо забезпечення власних інтересів. Разом з тим, політико-економічна та культурна глобалізація, створивши умови для поширення Інтернет-технологій, сприяла поглибленню міжнародного співробітництва та зниженню витрат практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Наукове дослідження проблем впливу інформації на всі сфери життєдіяльності людини розпочалось ще в кінці ХХ століття. Зокрема, еволюція наукової політологічної думки з питань інформаційного суспільства та інформаційно-комунікативних технологій (Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, І. Валлерстайн, Ж. Дюррозель, Дж. Розенау, Ж.-М. Гухенно, Д. Стоун, С. Ромм, К. Мюллер, Ч. Шмітц та ін.) свідчить про те, що будь-яка внутрішньополітична проблема (економічна, соціальна, екологічна, військова тощо), яка є предметом державної політики, знаходить відображення на зовнішньому рівні функціонування політичної системи будь-якої держави. Дж. Наймолодший, Д. Роткопф, М. Лібіскі, Т. Мартін, Д. Роналд, Дж. Шульц, Дж. Арквілла, Д. Ронфелдт, Р. Соломон, В. Дізард мл., Е. Антоін, Г. Геераертс та інші розглядають перерозподіл політичного впливу держави у сучасних міждержавних відносинах, процеси політичної десоверенізації держави, відзначаючи вплив мережі Інтернет на політичну владу для оптимізації політичних функцій держави у сучасному інформаційному середовищі. Г. Сміт, Дж. Купер, Ш. Браун, М. Леонард, Л. Нобл, Й. Курбалія, К. Рана, Д. Каппелер, А. Маттеуччі та інші обґрунтували використання сучасних комунікативних технологій як інструменту політичної влади на зовнішньо- та внутрішньополітичному рівнях існування держави.

Дослідженню міжнародно-політичної складової мережі Інтернет присвячено окремі наукові роботи, зокрема, О. Зернецької, В. Королька, Є. Макаренко, Є. Камінського, Г. Почепцова, В. Бебика, П. Сардачука, О. Кулика, О. Ялової, О. Кучмій, О. Шевченко, Д. Дубова, Н. Білан тощо. Загальні проблеми політичного впливу інформаційно-комунікативних технологій на політичну діяльність держави висвітлено у наукових працях Л. Губерського, М. Михальченка, В. Гондюла, В. Бруза, Є. Тихомирової, О. Сосніна, М. Рижкова, А. Шинкарука, М. Розумного, І. Жовкви, А. Наджоса, О. Флор, В. Александрюка та ін., в яких досліджуються проблеми політичного прогнозування, міжкультурного співробітництва, захисту національних інтересів України у сучасному інформаційному середовищі.

Мережа Інтернет через забезпечення широкого доступу до інформації та її аналізу розширює можливості політичної комунікації та створює ілюзію подолання ієрархічності політичної влади, наприклад, російський дослідник Д. Песков, пропонує розглядати мережу Інтернет як політичний інститут, в якому взаємодіють політичні актори, що поділяються на офлайн-користувачів, цілі яких пов'язані з розвитком онлайн-послуг або дискусій; офлайн-користувачів, які використовують мережу Інтернет для здійснення як політичної, так

і неполітичної діяльності; онлайнві користувачі, які використовують мережу Інтернет задля здійснення короткотривалих політичних дій; безпосередньо онлайнві користувачі, інтереси яких пов'язані лише з політичною діяльністю в мережі Інтернет. Тому дослідники виокремлюють два рівні політичної ідентичності в кіберпросторі – інституціональний та орієнтаційний, зокрема, на інституціональному рівні взаємодія віртуальних соціальних спільнот відбувається через безпосередню приналежність до певних політичних ідей, при цьому на орієнтаційному рівні, взаємодіючи з різними інформаційними ресурсами, соціальні актори проявляють власну політичну ідентичність [1; 2].

За рахунок поєднання традиційної зовнішньополітичної діяльності з сучасними комунікативними технологіями президенти, прем'єр-міністри, міністри, глави зовнішньополітичних відомств, послы провідних країн світу стали активно використовувати соціальні медіа для спілкування з зовнішньою та внутрішньою громадськістю, що дозволило здійснювати моніторинг впливу таких акторів на світові політичні процеси. Так, французьке агентство «Франс-Пресс» розробило окремий портал під назвою «Цифрова дипломатія», який дозволяє проаналізувати Twitter-акаунти офіційних осіб та експертів і встановити не лише кількість послідовників, але й визначити шляхи ефективної комунікації політичних лідерів з зовнішньою аудиторією.

Державний Департамент США також активно запроваджує інновації задля здійснення ефективної зовнішньополітичної діяльності, що відображено в Стратегічному плані розвитку відомства, зокрема, в ньому встановлено цілі діяльності установи щодо використання соціальних медіа для підтримки позитивного іміджу держави, а саме [3]: використання соціальних медіа дозволяє розширити співробітництво та забезпечити обмін інформацією між внутрішніми та зовнішніми цільовими групами; використання «хмарних» технологій забезпечує глобальний доступ до інформації через надійну веб-інфраструктуру всім агентствам США, що працюють за кордоном; управління внутрішніми та зовнішніми ІТ-ресурсами сприяє ефективному обслуговуванню зовнішньополітичного відомства та дипломатичних представництв держави за кордоном.

Виходячи з названих цілей Бюро управління інформаційних ресурсів Державного Департаменту розробило інноваційні проекти та послуги щодо використання соціальних медіа у зовнішньополітичній практиці США. Для підтримки роботи проектів було сформовано три групи «DiploTech», «KL» та «P&O», які займаються реалізацією програм, зокрема, група «DiploTech» бере активну участь у підтримці ініціатив Державного Секретаря щодо використання соціальних медіа для просування національних інтересів США через програми «Громадянське суспільство веб 2.0» та «Віртуальні послуги в сфері освіти»; група «KL» здійснює управління такими продуктами як Diplopedia, Communities@State, iNet Search та Corridor, які забезпечують не лише обмін інформацією, а й сприяють поглибленню міжнародного співробітництва; група «P&O» забезпечує підвищення обізнаності серед співробітників відомства про використання соціальних медіа як інструменту підтримки зовнішньополітичних дій держави [4; 5].

Також Бюро управління інформаційних ресурсів додатково здійснює підтримку низки тематичних програм, серед яких потрібно виокремити проект «Agile Response + Coordination», через який здійснюється надання послуг громадянам внаслідок техногенних катастроф, стихійних лих або під час відключення телекомунікаційної системи, збоїв в мережі та інших надзвичайних ситуаціях; проекти «Tech@State» та «TechCamp», які спрямовані на здійснення діалогу між дипломатами та експертами як з США, так і з усього світу щодо вивчення інноваційних шляхів використання сучасних Інтернет-технологій для розвитку зовнішньополітичної діяльності. Задля полегшення виконання функціональних обов'язків для дипломатів розроблено інструмент «SearchState», за допомогою якого можна легко знайти потрібну інформацію в базах даних Департаменту, а також панель інструментів «Content», яка поєднує всі внутрішні сервіси відомства в одне ціле та забезпечує доступ до різноманітної зовнішньої інформації. Додатково створено віртуальні презентаційні пости, які допомагають посольствам або консульствам США мобілізувати інструменти пропагандистської діяльності для поглиблення взаємодії з громадянами країн, в яких США не мають дипломатичного представництва, зокрема, нині існує близько 40 подібних віртуальних представництв США за кордоном [4; 5].

Таким чином, використання соціальних медіа у зовнішній політиці дозволяє США здійснювати активну діяльність направлену на формування позитивного уявлення про країну та політичну владу, розміщення актуальної інформації для існуючої і потенційної аудиторії, забезпечення безпосереднього спілкування з індивідами або різними групами та збільшення обсягу якісної інформації на офіційних акаунтах державних та недержавних інституцій країни.

На рівні Європейського Союзу соціальні медіа використовуються для підтримки комунікації з громадянами європейських країн, проведення комунікативних кампаній, просування європейської політики та проектів ЄС у різних сферах, також соціальні медіа є інструментом поширення офіційних заяв та прес-релізів. Задля здійснення ефективного наднаціонального управління в рамках ЄС за прикладом США було створено європейську медійну платформу «Social Media Gov.Board», яка дозволяє проаналізувати не лише активність європейських установ у соціальних медіа, але й отримати висновки щодо ефективності проектів ЄС у різних сферах життєдіяльності. Паралельно Європейська комісія розробила власну соціальну мережу «RegioNetwork 2020» для онлайн-спілкування та регіонального співробітництва в Європі, в якій станом на січень 2012 року вже було зареєстровано 64 тематичні групи, 68 проектів, 78 регіонів та 2111 користувачів [6].

Активізація зусиль ЄС в напрямку зміцнення статусу самостійного актора на міжнародній арені сприяла створенню Європейської служби зовнішніх справ, що дозволило посилити координацію європейської зовнішньої політики та забезпечити ефективне представництво ЄС за кордоном. Оскільки європейське зовнішньополітичне відомство не замінює національні міністерства закордонних справ, а лише доповнює дипломатичні

представництва країн-членів ЄС, то важливого значення набуває підтримка ефективної комунікації зі світовою громадськістю засобами соціальних мереж, зокрема, створено близько 75 офіційних акаунтів зовнішньополітичного відомства та представництв ЄС закордоном в соціальних медіа, при цьому, крім всесвітньо популярних профілів у Facebook, Twitter та YouTube, відкрито тематичні акаунти в національних соціальних медіа, як наприклад, Sina Weibo, Tencent Weibo, Vk.Com, Flickr або Storify, що свідчить про бажання ЄС спілкуватись з аудиторією не лише рідною мовою, але й враховувати культурні та ментальні особливості різних регіонів світу [7].

Для підтримки зовнішньополітичної діяльності через соціальні медіа Європейський Союз намагається задіяти механізми узгодження та обміну інформацією щодо спільних загальноєвропейських інтересів, вироблення «спільної позиції» зі сприйняття та аналізу різних міжнародних подій, узгодження позицій національних урядів з європейською політичною поведінкою щодо визначення цілей та пріоритетів ЄС відносно третіх країн, якщо дипломатичні інструменти виявляються недостатніми для забезпечення спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

У державній програмі Російської Федерації щодо здійснення зовнішньополітичної діяльності, прийнятої в березні 2013 року, затверджено комплекс заходів для зміцнення взаємодії з зарубіжними країнами в усіх сферах міжнародного співробітництва, а також для налагодження міжцивілізаційного діалогу з метою досягнення згоди і забезпечення взаєморозуміння між народами. Також в програмі йдеться про покращення інформаційного супроводу зовнішньополітичної діяльності держави шляхом доведення до світової громадськості повної та достовірної інформації про позицію Російської Федерації щодо основних міжнародних проблем, її зовнішньополітичних ініціатив, внутрішнього соціально-економічного розвитку та досягнень російської культури і науки [8].

Відтак, для формування об'єктивного сприйняття Росії в світі як демократичної держави з соціально орієнтованою ринковою економікою і незалежною зовнішньою політикою та зміцнення позицій держави в світовому інформаційному просторі Департамент інформації та преси разом з Департаментом інформаційного забезпечення Міністерства закордонних справ Росії створив ряд акаунтів у соціальних медіа, зокрема, відкрито 77 акаунтів МЗС РФ у Twitter як російською, так і англійською мовами, а також створено профіль на Facebook та відеохостингу YouTube, на яких можна знайти відеоматеріали виступів Міністра закордонних справ Росії, керівництва МЗС і російських дипломатичних представників закордоном, інформаційні матеріали щодо щотижневих брифінгів, а також інші дані з актуальних питань зовнішньої політики і міжнародних відносин. Крім цього, на офіційному веб-порталі зовнішньополітичного відомства додатково можна ознайомитись з фото- та відеоматеріалами щодо участі Міністра закордонних справ Російської Федерації та представників дипломатичних установ закордоном в різних тематичних заходах.

Отже, соціальні медіа виступають нині одним з головних засобів популяризації зовнішньополітичної діяльності держави, забезпечення публічного контакту зі світовою громадськістю, протидії недружнім інформаційно-пропагандистським кампаніям, інструментом формування інформаційної картини подій, джерелом формування населення про надзвичайні ситуації та відстеження або припинення протиправної діяльності, тому подальші дослідження впливу соціальних медіа на зовнішньополітичну комунікацію між державами повинні бути спрямовані вивчення особливостей забезпечення прозорості зовнішньополітичних дій держави та підтримки зворотного зв'язку з різними цільовими групами.

Список використаних джерел

1. Песков Д.Н. Интернет как политический институт в России / Д.Н. Песков // Проблемы политической трансформации и модернизации России. – М.: Московский общественный научный фонд, 2001. – с. 76-116.
2. Бондаренко С. В. Политическая идентичность в киберпространстве / С. В. Бондаренко // Политическая наука, 2005, № 3. – с. 76-92 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dzyalosh.ru/01-comm/statii/bondarenko.htm>
3. IT Strategic Plan: Fiscal Years 2011-2013 – Digital Diplomacy // Bureau of Information Resource Management. September 1, 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.state.gov/m/irm/rls/148572.htm>.
4. U.S. Department of State Information Technology Tactical Plan (ITTP): Fiscal Years 2011-2013 // Bureau of Information Resource Management June 3, 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.state.gov/m/irm/rls/175366.htm>.
5. Inspection of Bureau of Information Resource Management, Office of E-Diplomacy // Report Number ISP-I-11-62, August 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oig.state.gov/documents/organization/172670.pdf>
6. Oberer B., Erkollar A. The European Social Media Gov.Board: How to Connect with the European Union on Social Media // International Journal of Education and Learning Vol. 1, No. 1, March, 2012. – p. 19-34 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sersc.org/journals/IJEL/vol1_no1/2.pdf.
7. The EEAS and Social Media [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/social_media/index_en.htm.
8. Государственная программа Российской Федерации «Внешинополитическая деятельность» от 20 марта 2013 г., № 386-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mid.ru/bdomp/activity.nsf/0/70C680302CAF0CC744257B4000450BF3>.